

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРИ В ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ УНІВЕРСИТЕТІВ

Анотація: У статті висвітлено генезу та етапи розвитку типології об'єктів культури в об'ємно-планувальній структурі університетів. Проведено огляд та аналіз літературних джерел, що стосуються тематики формування архітектури будівель та кампусів університетів світу. Встановлено хронологічні межі дослідження, що окреслюють період від 1322 року і до сьогодні. В роботі проведено умовний поділ на етапи розвитку, а саме: період Середньовіччя, епоха Відродження, Бароко, виникнення Колоніальних університетів, період Неокласицизму, Неоготика та Інтернаціональний стиль. До кожного з наведених етапів подано характерні об'ємно-планувальні та типологічні ознаки об'єктів культури при університетах.

Ключові слова: архітектурний простір, університет, кампус, об'єкт культури, міжуніверситетський центр.

Постановка проблеми. Аспект історичного розвитку архітектурної типології об'єктів культури в структурі університетів потребує детального дослідження, що дасть змогу адекватно оцінити стан цього питання на теренах України. Серед пріоритетних завдань закладів культури та дозвілля слід відзначити: створення у вітчизняних університетах толерантного культурного середовища, яке одночасно сприяє еволюції професійної освіти, збереженню самобутніх національних традицій та надає свободу особистості у виборі культурно-дозвіллевих пріоритетів, а також спонукає студентів до творчого саморозвитку та культурної активності. Питання реформування вітчизняної університетської освіти потребують нових ідей та підходів до виконання цих завдань сучасними методами та засобами.

Тематика проектування культурно-просвітницьких і культурно-видовищних будівель і комплексів в вищих навчальних закладах недостатньо відображена у спеціалізованій вітчизняній літературі. Існуюча мережа культурно-просвітницьких і культурно-видовищних закладів при університетах України не відповідає реальним суспільним потребам студентської молоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над висвітленням історичного аспекту формування архітектури університетів працювали: Т. Bender [1], книга *The University and the City: From Medieval Origins to the Present* містить інноваційну і важливу серію досліджень складних відносин великих міст, пов'язаних з ключовими моментами в історії вищої освіти на Заході; Р. Turner [5] у книзі *Campus. An American Planning Tradition* висвітлює історію розвитку американських університетів, та взаємозв'язок цього процесу із європейськими тенденціями; S. Ferruolo [4], працював над тематикою зародження і розвитку архітектури університетів у середні віки в Європі; J. Coulson, P. Roberts, I. Taylor [2] - книга *University Planning and Architecture. The search for Perfection* документує еволюцію університетського дизайну від Середньовіччя до наших днів в усьому світі, розкриваючи основні події, які змінювали принципи проектування кампусів; Автор R. Dober [3] у книзі *Building in the Groves of Academe* аналізує структуру університетського містечка - його будівлі, благоустрій та оздоблення, включаючи екологічні та естетичні фактори.

Формулювання цілей статті: висвітлити генезу та основні етапи розвитку архітектури університетських комплексів; охарактеризувати особливості типології об'єктів культури університетів відповідно до етапів їх розвитку.

Основна частина. Університети Раннього Середньовіччя стали прототипом сучасного розуміння цих установ. Перші університети не мали своєї матеріальної бази, часто лекції проводились у приватних будинках чи під відкритим небом, а екзамени - в церквах чи монастирях. Об'єднання майстрів, дослідників і студентів, що не прив'язували себе до певного міста утворили так звані мігруючі університети - феномен, що сприяв розповсюдженню науки і освіти. Як наприклад міграція з Болонії до Вінчензи у 1205 році чи з Оксфорда до Кембриджа у 1209 р. В результаті масового від'їзду болонських професорів до Університету Сієни у 1322 році муніципалітет міста вирішив побудувати для науковців каплицю. Це була перша університетська

¹ © Дмитраш О.Ю.

будівля [1]. Впродовж Середніх віків кількість студентів збільшувалась, вони перестали мігрувати, а університети почали створювати власні будівлі.

В XIV - XV столітті на території Німеччини починають формуватися університети, першим серед них став заснований у 1386 році Університет Хейделберга.

У XV столітті в Парижі на лівому березі Сени було збудовано лекторії, колегії, житло і церкви, що належали університету. Ця забудова отримала назву Латинський квартал. Так почали утворюватися так звані академічні селища.

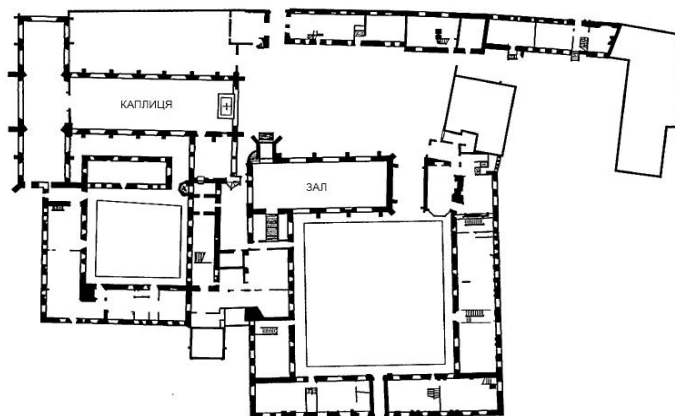
Планувальна структура типового англійського університету (рис 1.) вперше була застосована в Мертон Коледжі Оксфордського Університету [2].

Дана схема базувалася на плануванні монастирів. В *Рис. 1. Схема генплану Мертон коледжу, Університету Оксфорда, Велика Британія*

міському середовищі створювався замкнений простір університету, потрапити до якого могли лише студенти і персонал. Дана схема є втіленням колегійальної архітектури Оксфорда і Кембриджа, що зберегла свою ідентичність до сьогодні. Найбільш розповсюдженими будівлями культурно-просвітницького характеру в той час були готичні каплиці і бібліотеки. Готика в архітектурній стилістиці англійських університетів проіснувала набагато довше ніж у всій Європі.

Італійські університети пропагували навчання «на дворі», кожен бажаючий міг долучитися до заняття. Це явище отримало назву «публічні університети».

Будівля Palazzo del Vo, що була зведена в 1539 році в Університеті Падова, стала прототипом навчальних просторів Італії та Іспанії періоду Ренесансу. В дусі суперництва і за даним зразком в Болонському Університеті в 1563 році було зведено Palazzo dell'Archinnasio –

будівля галерейного типу з внутрішнім двориком, де розташовані входи до семи лекційних аудиторій права, шести – мистецтва та медицини, та двох великих холів. Ця модель була використана в Південній Америці, коли колонізатори створили свій перший Університет Сан Карло в Гватемалі 1763 року. З розвитком Ренесансу університети набували відповідні академічні приміщення: лекційні аудиторії у формі амфітеатрів, зали для зібрань, каплиці, бібліотеки та житло. Під патронатом монархів і впливових багатих людей в університетах Європи будувалися дивовижні будівлі.

В другій половині XVII століття в академічних селищах Оксфорда і Кембриджа відбулася архітектурна трансформація. Її ініціатором був Крістофер Рен. Першим втіленням стилю бароко, який він запровадив, є каплиця Коледжу Пемброк. Наступною культурно-просвітницькою будівлею Оксбріджа став Шелдоніан Театр (рис. 2), тут проводяться музичні концерти, лекції і університетські церемонії.

Рис. 2. Шелдоніан Театр Оксфорда, 1668р.

Hollywell Music Room, Oxford (рис. 3) – перший в Європі спеціально збудований музичний зал. Це прямокутна у плані будівля (21м в ширину і 10м в ширину, висота 9м) з апсидою, тут розташований глядацький зал місткістю 200 чоловік і глибинна сцена. Авторм проекту був Томас Кемплін, будівництво завершилося в 1748 році. Досі використовується як концертний зал для колективів університету.

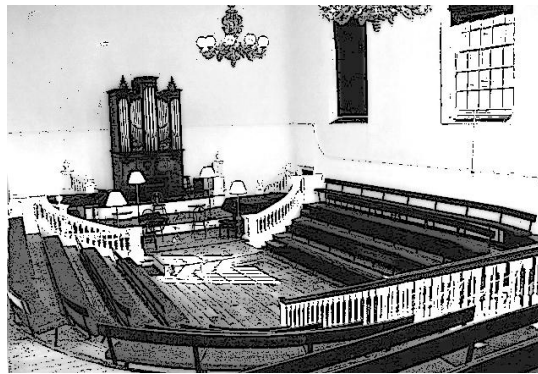

Рис. 3. Інтер'єр Hollywell Music Room Університету Оксфорда.

Крістофер Рен ознаменував нову філософію колегіальної архітектури вузів, що замінила середньовічну схему закритого корт ярду і пропагувала відкритість, візуальні доміанти та ієрархічність розташування, що характеризувало стиль Бароко. Основний акцент ставився на координати розташовані на головних осях. Спрямованість і центральний акцент увійшли до академічного архітектурного словника як інноваційна форма не лише в архітектурі англійських коледжів, але й перших американських вузів.

Колонізатори відкинули традиційну для континентальної Європи структуру, яка передбачала відповідальність лише за навчання і приділяла мало уваги студентському побуту. Американські коледжі віддали перевагу англійським ідеалам – чітко регульованій системі, що охоплювала житлову, соціальну і академічну сфери. Хоч організація американських колоніальних університетів базувалась на англійській колегіальній системі, американці відмовилися від монастирського типу планування. Втіленням колоніального коледжу стали автономні будівлі розташовані на відкритому ландшафті.

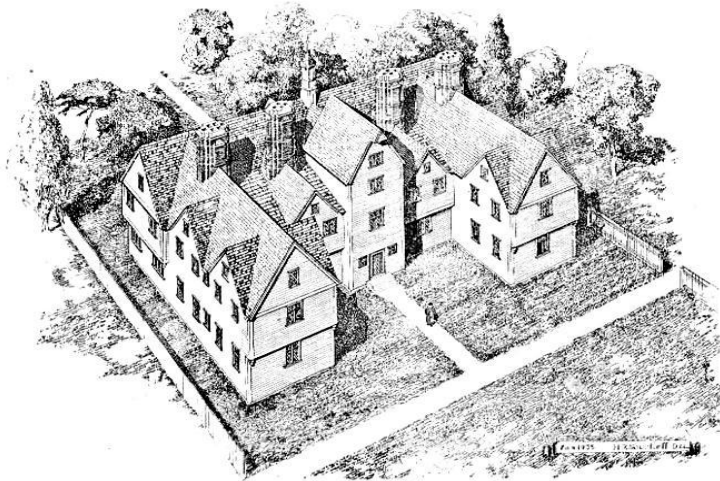

Рис. 4. Видяг будівлі Old College 1642р, США

На території Коледжу Гарвард [5] в 1642 році було збудовано велику багатофункціональну будівлю, у плані Е-подібної форми. Під дахом Old College (рис. 4), таку назву отримав цей об'єкт, розташувалися просторий хол, актовий та лекційний зал, їдальня, комунальний житловий простір з кухнею, бібліотека і студентські кімнати.

Цей будинок став прототипом архітектури американських коледжів. В кінці XVIII ст. був реалізований проект забудови «академічного селища» Університету Вірджинії – втілення нової парадигми проектування навчального, публічного і культурного простору (рис. 5).

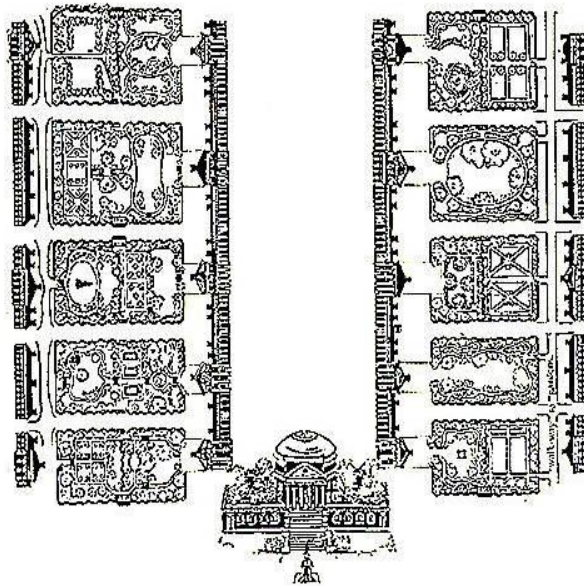

Рис. 5. Схема генплану академічного селища Університету Вірджинії.

В кінці XVIII ст. був реалізований проект забудови «академічного селища» університету Вірджинії – втілення не лише неокласичного стилю в архітектурі, але й нової парадигми проектування навчального, публічного і культурного простору. вузів. Автор - третій президент США Томас Джеферсон. На центральній осі головного проспекту розташована бібліотека у формі ротонди, з боків проспекту запроєктовані 10 павільйонів, об'єднані галереями, тут розміщені навчальні аудиторії і житло професорсько-викладацького складу. За кожним із павільйонів є подвір'я, що слугує рекреаційною зоною і веде до студентських хостелів. Концепція даного просторового вирішення сприяла створенню демократичної спільноти викладачів і студентів, втілити в життя нові культурні і освітні ідеали.

Ідея «міста науки» зародилася у XIX ст., її можна відзначити комплексним підходом до планування території університетів, в архітектурній стилістиці переважала Неоготика. На зламі XIX і XX ст. в англійських, а згодом, американських коледжах з'явилися перші будівлі студентських союзів.

В 1926 році в університеті Пітсбурга (США) завершилося будівництво Cathedral of Learning (рис. 6) - 42 поверхової будівлі студентського культурного центру. Тут розташовано 27 тематичних класних кімнат різних національностей світу, серед яких є й українська.

Рис. 6. Будівля Cathedral of Learning в Університеті Пітсбурга, США

В 1951 році на території кампусу університету Огайо, де в 1896 році вперше в Америці було втілено будівлю студентського союзу, ввели в експлуатацію студентський центр з різноманітним набором функцій та приміщень у відповідності до спеціалізації та потреб коледжу (рис. 7).

Рис. 7. Будівля Студентського центру в Університеті Огайо

В 2005 році в кампусі Університету Лейк Каунті (США) було введено в експлуатацію міжуніверситетський культурний центр. Дана будівля створена для проведення наукових та освітніх програм співробітництва 17 університетів штату Іллінойс, США (рис. 8).

Рис. 8. Будівля Міжуніверситетського центру в Університеті Лейк Каунті

Висновки. Згідно проведеного огляду літературних джерел, в різні часи існувало своєрідне розуміння потреби культурного розвитку студентів, що відображалось в архітектурі. Історія сучасного розуміння терміну «університет» сягає Середньовіччя, а культурними об'єктами того часу були каплиці та бібліотеки. В часи Ренесансу в структурі університетів з'явилися зали для зібрань та аудиторії у формі амфітеатрів. Епоху Бароко можна охарактеризувати створенням при університетах музичних залів та театральних будівель. Наступний етап розвитку - колоніальні університети Америки. Втіленням колоніального коледжу стали автономні багатоцільові будівлі розташовані на відкритому ландшафті. В кінці XVIII ст. був реалізований проект забудови «академічного селища» Університету Вірджинії – втілення нової парадигми проектування навчального, публічного і культурного простору. Ідея «міста науки» зародилася у XIX ст., її можна відзначити комплексним підходом до планування території університетів, в архітектурній стилістиці переважала Неоготика. На зламі XIX і XX ст. в англійських, а згодом, американських коледжах з'явилися перші будівлі студентських союзів. Всередині минулого століття на теренах США популяризувалося будівництво студентських клубів з різноманітним набором функцій та

приміщень у відповідності до спеціалізації та потреб коледжу, а в 90-х роках виникла ідея створення міжуніверситетських культурних центрів. Дані будівлі втілюють ідею співробітництва та обміну досвідом між університетами, чи навіть, країнами.

Перспективи подальшого дослідження. Передбачається провести класифікацію існуючих типів та аналіз основних факторів, що впливають на формування нових типів об'єктів культури при університетах України та світу.

Література

1. Bender, T. (ed.), *The University and The City: From Medieval Origins to The Present*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1988, p.23
2. Coulson, J., Roberts, P., Taylor, I., *University Planning and Architecture. The searche for Perfection*, New York, Routledge, 2011, p.5
3. Dober, R.P., *Campus Architecture: Building in the Groves of Academe*, Mcgraw-Hill (Tx),1996, 258p.
4. Ferruolo, S.C., *The Origins of the University. The School of Paris and Their Critics*, Stadford, Stadford University Press, 1985, p.24.
5. Turner, P., *Campus. An American Planning Tradition*, Massachusetts and London, MIT Press, 1987, 330p.

Литература

1. Bender, T. (ed.), *The University and The City: From Medieval Origins to The Present*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1988, p.23
2. Coulson, J., Roberts, P., Taylor, I., *University Planning and Architecture. The searche for Perfection*, New York, Routledge, 2011, p.5
3. Dober, R.P., *Campus Architecture: Building in the Groves of Academe*, Mcgraw-Hill (Tx),1996, 258p.
4. Ferruolo, S.C., *The Origins of the University. The School of Paris and Their Critics*, Stadford, Stadford University Press, 1985, p.24.
5. Turner, P., *Campus. An American Planning Tradition*, Massachusetts and London, MIT Press, 1987, 330p.

References

1. Bender, T. (ed.), *The University and The City: From Medieval Origins to The Present*, New York and Oxford: Oxford University Press, 1988, p.23
2. Coulson, J., Roberts, P., Taylor, I., *University Planning and Architecture. The searche for Perfection*, New York, Routledge, 2011, p.5
3. Dober, R.P., *Campus Architecture: Building in the Groves of Academe*, Mcgraw-Hill (Tx),1996, 258p.
4. Ferruolo, S.C., *The Origins of the University. The School of Paris and Their Critics*, Stadford, Stadford University Press, 1985, p.24.
5. Turner, P., *Campus. An American Planning Tradition*, Massachusetts and London, MIT Press, 1987, 330p.

Аннотация:

Дмитраш О. Ю., Исторический аспект формирования архитектуры объектов культуры в объемно-планировочные структуре университета. В статье освещены генеза и этапы развития типологии объектов культуры в объемно-планировочной структуре университетов. Проведен обзор и анализ литературных источников, касающихся тематики формирования архитектуры зданий и кампусов университетов мира. Установлено хронологические рамки исследования, которые определяют период от 1322 до сих пор. В работе проведено условное разделение на этапы развития, а именно: период Середньовіччя, епоха Відродження, Барокко, виникновение Колоніальних університетів, період Неокласицизму, Неоготика и Международный стиль. К каждому из приведенных этапов подано характерные объемно-планировочные и типологические признаки объектов культуры при университетах.

Ключевые слова: архитектурное пространство, университет, кампус, объект культуры, междуниверситетский центр.

Abstract

Dmytrash Olga. The historical aspect of the architecture formation at the universities cultural objects. the article highlights the genesis and the development stages of the cultural objects typology in the space-planning structure of the universities around the world.

The conceptual term "university" dates back to the Middle Ages, when chapels and libraries were the main cultural objects. The Renaissance period introduced the special meeting and lecture halls in the shape of amphitheatres into the structure of universities. The Baroque is characterized by the creation of music halls and theatre buildings at the universities. The next development period is connected with the colonial universities of America. The autonomous multifunctional buildings located in the open landscape became the embodiment of the colonial college. In the late XVIII century, the building project of "academic village" of Virginia University was implemented. It represented the brand new paradigm of designing educational, public and cultural space. The idea of "science city" originated from the XIX century and presupposed an integrated approach to designing university terrains with the neo-Gothic architecture being the stylistic dominant. At the turn of the XIX and XX centuries, English and later on American colleges started designing the first student union buildings. In the middle of the

previous century, the idea of building students clubs with a wide range of functions and facilities depending on the socialization and college needs became popular in the USA. In the 90's, the idea of creating interuniversity cultural center captivated the minds of social activists.

Key words: architectural space, university, campus, cultural object, interuniversity center.

Стаття надійшла в редакцію 03.03.2016 р.